

Bare barnepjat

Publ. i hefte til Danmarks Radio ved Birgit Kragh, 1985: Litterære genrer 4, i serien Litterære genrer (udgivet 1982-88).

Der er forskellige slags børnekultur. Der er den, voksne laver for børn. Der er børnebøger, film, plader, teater, TV og meget mere. Men der er også en anden slags børnekultur. Det er den børnene selv laver. Den bliver ikke rigtig regnet for noget. Efter min mening er det alligevel den vigtigste slags børnekultur.

De voksnes børnekultur kan man købe sig til. Men der skal store tekniske og økonomiske apparater til for at fabrikere den. Det er kun eksperter, der kan det.

Børnenes kultur behøver ikke den slags apparater. Børnene selv, deres kæft, deres krop og deres liv med hinanden er de redskaber, de har brug for. De lærer det af hinanden. De bliver gode til det ved at gøre det sammen med de andre. På en måde bliver de selv eksperter. Nogle bliver gode til lege, andre er gode til at fortælle historier, andre igen er skrappe til at synge, lave om på sange eller til at lave klappesange. Nogle kan mange remser, nogle er gode til råb, nogle til at snakke som Anders And, og nogle er de rene artister til at gå på underlige måder. Og så videre, og så videre. Lege, sange, råb, historier, remser, vitser, fortællinger, gåder og meget andet er indholdet i børnenes kultur.

Når den ikke rigtig bliver regnet for noget – heller ikke af de ældre børn, som alligevel er gode til det – så skyldes det flere ting. Det er jo noget, alle og enhver kan gå og lave. Det er jo bare det samme og det samme, de går og gør eller siger el-

ler synger. Det er de samme gamle remser eller historier eller lege, som børn altid har kunnet. Skulle det nu være noget særligt? Ja, netop. Det meste er noget, de har arvet fra dem, der var børn før dem. Nogle af de ting, de bruger, er meget gamle. Nogle remser og lege er flere hundrede år, mindst. Men alligevel er det ikke bare det samme.

Det ændrer sig hele tiden. Noget forsvinder, noget bliver lavet om, og noget nyt kommer til. Det, mine børn bruger nu, er på mange måder anderledes end det, vi brugte, da jeg var barn. Børns liv ændrer sig, fordi verden ændrer sig, samfundet ændrer sig og vores liv med hinanden i familier, og hvor vi bor ændrer sig. Det er egentlig fantastisk, at sådan en børnekultur består og blomstrer stadig væk. For livet er virkelig blevet anderledes for voksne og børn i de sidste 100 år. Det har virket på den måde, at det, som de voksne førhen kunne lave af egen kultur, stort set er forsvundet. De kan hverken lege eller synge eller fortælle historier længere. Noget der var en vigtig del af deres liv, og som de var gode til. Det har de eksperterne til.

Engang havde nogle af de voksne en kultur, der lignede den, som børn stadig væk går og laver. De havde lege, danse, spillemænd, sange, eventyr og historier. De fleste havde desuden et sølle liv med undertrykkelse og nød. Det var ikke bare gode gamle dage. Men dengang betød sådan nogle ting som dem, børn går og laver, også noget for voksne.

Det var og er det samme andre steder i verden. For eskimoerne i polarlandene, for afrikanerne i troperne og også for indianerne var den slags aktiviteter noget af det vigtigste i deres liv og deres samfund. De havde brug for det, de havde lyst til det, og de var nødt til at gøre det, ligesom børn er det i dag. Deres kultur eksisterede ikke som ting (bøger, plader, film og den slags). Den eksisterede kun ved, at de gjorde det. Det, som de gjorde, kunne ikke opbevares, undtagen som noget de kunne, udøvede og lærte videre til andre. Altså ligesom det er med børns kultur. Den ligner det, man også kalder folkekultur eller traditionskultur eller analfabetkultur. Børn er faktisk et godt stykke tid analfabeter.

Børns legekultur gør, at de kan stille noget op med hinanden og deres liv, som ikke er bestemt af de voksne eller af det, som samfundet ordner til dem, og som for det meste er spærret inde i skemaer, læseplaner og den slags.

Nogle gange kan børn bruge de ting, de kan, til at protestere mod de overgreb, de oplever. Da jeg var barn, var skolen meget mere tvangsagtig og kaserneagtig end nu, og vi fik tærsk. Vi blev stillet op som soldaterkompagnier til morgensang. Men i stedet for at synge de salmer, som stod i bogen, lavede vi dem om, så de blev frække. Hver eneste salme, fædrelands-sang eller børnesang havde sådan en forbudt lillebror. Det er de sange, Poulsgaard har været ude efter. Børn i dag laver noget lignende. Det er omsyngninger af børnesange, slagere og grand prix-melodier.

Selv om mange af sangene, fortællingerne og remserne lever på frække ord, så er børns kultur meget mere end blot protest, larm og ballade. De er måder, børnene udtrykker sig på om dem selv og deres liv, og der er måder at være sammen

på, som er anderledes end når andre bestemmer.

Jeg tror også, at børn lærer sig nogle vigtige ting ved at deltage i og kunne den slags. Det gælder brugen af sproget og kæften, det gælder brugen af kroppen og rytmerne, og det gælder evnerne til at kunne være sammen med andre og få noget ud af det samvær.

Det er ret beset fantastisk, hvor meget børn kan af den slags, og hvor gode de er til at bruge det og finde på. I enhver skoleklasse kunne der laves flere bogsamlinger ud af det, som børnene i en klasse kan af gæder, vitser, historier, tossehistorier, spørgeshistorier, elefanthistorier, sjoferter, talemåder, råb, snedigt vrøvl, tælleremser, drilleremser, boldremser, sjipperemser, sange, omlavede slagere, frække sange, klappesange og så videre, og så videre. Og også de fortællinger der kører i klassen om, hvad den eller den gjorde dengang da... eller hvordan den lærer gjorde sig til grin dengang da...

Og alt det her er endda kun noget af det hele. Det, der kan skrives ned, fordi det er i ord, sprog. Ved siden af det er der: mange slags hop, sjiplinger, masser af forskellige lege, elastikhop, råb, særlige hyl, måder at efterabe på og så videre. Gangarter og lydarter af mange slags. Det er et stort og blomstrende netværk, som børnene væver frem, som de kan bevæge sig omkring i, og som de kan være sammen i.

Der er forskel på, hvem der kan hvad. Der er forskel på store børn og små børn, og hvad de går op i. De små leger rollelege (far-mor-og-børn eller røverlege). De store leger mere fangelege og den slags. Men store og små kan også være sammen. Livsnerven i det hele er, at de små tager ved lære af de store.

Der er også forskel på, hvad piger kan, og hvad drenge kan, og på hvad de går op i. Det er det, der afgør, hvad de bliver gode til. Pigerne i 7-10-års-alderen er fx tit rene virtuoser, når det gælder de der flotte klappesange. Det er også tit dem, der kan de fleste og flotteste frække sange.

Drengene er til gengæld tit fremragende fortællere, hvad enten det gælder vitser eller historier om hvad der skete engang, eller tossehistorier eller fortælle film eller lave sære lyde. Og de er gode til kast og fodbold, hvor pigerne er gode til sipping og håndbold.

Sådan kan der være forskelle, men grundtrækkene er de samme, og der kan også være samvær på kryds og tværs. Nogle lege går ligefrem ud på at bryde de skel – fangelege for eksempel.

Til slut vil jeg opfordre jer til at gå på opdagelse i, hvad I stadigvæk kan, og hvad I engang kunne af den her slags. Det kan måske bruges til at lave samlinger af eller bånd eller bøger, hvad ved jeg. Men først og fremmest, fordi I vil opdage, at I har et forråd uden lige, når I først får hul på det, og fordi I så også vil opdage, at I får det fint sammen om det. Der er historier i det, som er gode at fortælle og være sammen om. Selv gamle tørre stoddere som mig kan blive glad i kæften, når den kommer i skred med den slags i et godt lag.

Vrøvlehistorier

Der var engang en mand. Han havde tre skibe. Det ene manglede masten, det andet manglede skroget, og det tredje var der slet ikke. Så tog han det, der ikke var der og tog ud at sejle. Her kom han i havsnød. Så skyndte han sig at tage en nøddeknekker op af lommen og knækkede nødden og sejlede videre i skallen. Pludselig kæntrede han, men heldigvis havde han ondt i hal-

sen, så han kunne ikke synke. Så tog han havstokken og spadserede i land på en øde ø, hvor befolkningen tog imod ham. Da han havde gået, tabte han sit ur ned i et hul, men så tog han bare sin nøgle frem og trak det op. Så fik han brev om at hans bedstemor lå på det yderste, så skyndte han sig hjem og skubbede hende lidt længere ind. Så tog han af sted igen. – Pludselig faldt han i en brønd. Han opdagede nu, at hans liv hang i en tråd, så han kravlede op ad tråden og puttede den i lommen. Nu kom der en bjørn efter ham. Men han kildede bjørnen, indtil den gik ud af sit gode skind. Nu havde han tråd og skind, men kun en knappenål. Så tabte han knappenålen, men fik øje på den, så havde han en synål. Så lavede han en frakke og gik videre. Lidt efter kom der nogle vilde efter ham. Og han havde ikke mere krudt. Så så han, at den første var en rigtig krudtkarl, så han smed karlen væk og brugte krudtet. Da det var brugt, tog han noget ukrudt og smed u'et væk og skød resten.

(Voksen mand, der kunne den som barn, Aarhus 1985)

Der var engang. Og for enden af den gang var der en dør. Bag den dør er der et rundt værelse. Og i værelset sidder der en mand. Pludselig kommer der en tyv ind med to pistoler og to geværer og syv knive. Manden, som sidder i stolen, springer op og løber op på 6. sal og går ud af kælder døren. Han løber ned til havnen. Der ser han tre skibe, ét uden forstavn og ét uden bagstavn og ét, som slet ikke er der. Han vælger det, som slet ikke er der, og sejler midt ud på havet. Der kommer han i havsnød, men så knækker han bare nødden og sejler videre i skallen. Så kommer han ind på en øde ø. Der kravler han op på et kæmpebjerg og falder i et dybt hul. Han ved ikke hvordan han skal

komme op, men så kommer han i tanker om, at han har en stige derhjemme. Så løber han hjem og henter stigen og kravler op af hullet. Så kommer der en masse kannibal, men så skynder han sig at bygge en tømmerflåde og sejler midt ud på havet. Der forliser tømmerflåden og han svømmer ind til land. Lige før han kommer til land, kommer han i tanker om, at han ikke kan svømme. Så svømmer han ud til tømmerflåden igen og sejler ind til land. Der kommer der en tiger, men den veksler han bare i to femmere. For den ene femmer ringer han hjem. Han får at vide at hans far ligger på det yderste. For den anden femmer køber han en flybillet og skynder sig hjem og skubber ham ind på det inderste.
(Dreng 11 år. Skørping)

Cykelhandlerens søn fik en krank skæbne, fordi han var blevet skærmet af sin far. Han satte det hele over styr og blev kæderyger. Så blev han reddet ved at blive bagagebærer inde på banegården. Men så sagde de om ham, at han var hjulbenet.
(Dreng 14 år. Åbyhøj 1985)

Lille-Per historie

Ham der Lille-Per han havde fået stil for hjemme. Så spørger han sin far: – Vil du hjælpe mig med at lave stil?

– Hold kæft, siger hans far.

Så skriver han det. Så spørger han sin mor:

– Vil du hjælpe mig med min stil?

– Hold kæft, jeg læser avis.

Så skriver han det. Så spørger han sin storebror. Han sidder og læser tegneserier:

– Vil du hjælpe mig med at skrive stil?

Så siger han: – Superman – superman.

Så skriver han det. Og så spørger han sin storesøster. Hun står og hører plader:

– Vil du hjælpe mig med at skrive stil?

– Op og bolle med Kim Laaarsen. Op og bolle med Kim Laaarsen.

Så næste dag henne i skolen, så spørger læreren:

– Må vi så høre din stil Lille-Per.

Så siger Lille-Per: – Hold kæft!

– Hva, siger læreren.

– Hold kæft, jeg læser avis.

– Hva er det du siger.

– Superman – Superman.

– Hva?

– Op og bolle med Kim Laaarsen, op og bolle med Kim Laaarsen.

(Pige 9 år. Åbyhøj)

I en klasse sagde lærerinden nogle ord, og så skulle eleverne lave en sætning med dem.

Så siger lærerinden: – På.

Marie rækker hånden op.

– Ja, hva' siger du så Marie?

Siger lærerinden så.

– Jeg tar min kjole på, siger Marie.

Så spørger hun Hans: – Kan du lave en sætning med ordet »himlen?«

– Ja, siger Hans så: – Jeg sir til min mor, at himlen er blå.

Så siger lærerinden, om der er nogen, der kan lave en sætning med ordet »muligvis«.

– Ja, siger Lille-Per.

– Det er godt Lille-Per, siger lærerinden så. Han plejer ellers aldrig at række hånden op.

Så siger Lille-Per: – Er der blævr i en fis?

– Nej, siger lærerinden.

– Så har jeg muligvis skidt i bukserne, siger Lille-Per.

(Dreng 12 år. Åbyhøj)

Vits

Der var engang en skolelærer, der spurgte, om de havde hjulpet med noget. Så var der en dreng, der sagde, at han havde hjulpet

en dame med at nå toget.

– Nå det var da godt.

– Ja, det var let nok.

Han havde sendt to schæferhunde efter hende.

(Dreng 8 år. Åbyhøj)

Papegøjehistorie

Det var sådan en mand, der havde et olie-fyr og en papegøje. Og så havde han to børn og en kone. Og så en dag, så var de ikke hjemme. Og det var kun papegøjen, der var hjemme. Og så da manden kom hjem, så så han, der lå en regning. Så spurgte han papegøjen:

– Er det dig, der har bestilt olie?

– Nej.

Så spurgte han sine to børn, men de sagde: – Nej.

Så spurgte han konen, om det var hende, der havde bestilt olie. Men hun sagde også: – Nej.

Så spurgte han en gang til papegøjen, om det var ham, og den sagde: – Nej.

Så sagde manden:

– Jeg putter dig ind i vaskemaskinen, hvis du ikke siger det.

Og så sagde den stadig: – Nej.

Så puttede han den i vaskemaskinen. Og da den kom ud, så spurgte manden igen, om det var ham.

Den sagde »Nej«.

Og så sagde han: – Jeg hænger dig op med et søm i hver vinge, hvis du ikke siger, hvem det er.

Men papegøjen sagde: – Nej.

Så hængte han ham op på væggen. Så overfor dér sad Jesus på et kors. Så spurgte papegøjen:

– Jesus har du også bestilt olie?

(Dreng 9 år. Aarhus)

Aarhushistorie

En Aarhusianer og en københavner er i biografen sammen. En western med John Wayne.

På et tidspunkt siger københavneren:

– Jeg vil vædde med, at John Wayne får en kniv i ryggen om lidt.

– Det kan vi godt, siger Aarhusianeren.

Han vil godt vædde på, at det får han ikke.

De vædder.

Lidt efter får John Wayne en kniv i ryggen.

– Det var ligegodt fandens, siger Aarhusianeren, hvordan ku du vide det? Københavneren indrømmer så, at han har set filmen før.

– Nåeh, men det har jeg da osse, siger Aarhusianeren. Men jeg troede ligegodt ikke han gik på den to gange.

(Dreng 12 år. Aarhus)

Der går to parkeringsvagter ned ad strøget i Aarhus. Den ene siger til den anden:

– Den bil der må du fandme da ikke notere.

– Hvorfor ik' det?

– Jo, der står GB på.

– Hva betyder det?

– Det betyder da Griminal Bolitiet.

(Dreng 12 år. Aarhus)

Det var tre mand, der var ude at sejle. En fra Odense, en fra København og en fra Aarhus. Så kommer de ud i en storm. Og skibet blev knust. De strander på en øde ø. Der er de i nogle år. Så en dag går de en tur hen ad stranden. Der ligger en flaske, som en af dem sparker til. Så kommer der en ånd ud af den. Og ånden siger så, at de må få et ønske hver. Københavneren ønsker sig hjem til København.

Og »pling« så var han væk. Odenseaneren ønsker sig så hjem til Odense.

Og »pling« så var han væk.

Så står Aarhusianeren tilbage alene. Så siger han:

– Øv, nu havde vi det lige så hyggeligt. Gid de var her igen.

Og »pling«, så stod de der igen.
(Dreng 14 år. Aarhus)

Tossehistorier

Det var to tossede, der kom gående hen ad stranden. Og så fandt de en druknet ko. Så sagde den ene til den anden:

– Skal vi ikke prøve at give den kunstigt åndedræt?

Så spørger den anden: – Hvordan gør man det?

Så finder han et plasticrør, og så stikker han det op i røven på koen, og så puster han, og så puster han. Men det hjælper ikke. Så spørger den anden:

– Må jeg prøve?

– Ja.

Så tager han plasticrøret og vender det om og stikker den anden ende ind i røven på koen. Og puster. Så siger den anden:

– Ædr, hvorfor gør du det?

– Tror du jeg vil have den ende, du har suttet på?

(Dreng 14 år. Åbyhøj)

En virkelig historie

Det er tysktid. En sur time fra 14 til 15, en tirsdag. Alle sidder stille og sløvt og skriver tyskøvelser. Læreren sidder roligt og fredeligt ved katederet. Han sidder og retter opgaver og overvåger eleverne ind imellem. Alt er fredeligt.

Per rejser sig ganske roligt. Går op til katederet, stiller sig bag læreren og giver ham et knips bag øret. Læreren farer chokeret op. Per går lisså roligt tilbage til sin plads, tager et glas op af tasken og går ud af klassen. Han kommer ind igen. Der er vand i glasset. Han drikker cirka halvdelen. Går

så over og hælder resten ned i nakken på Morten. Så går han på plads og sidder og kikker ud af vinduet.

Tysklæreren er blevet ildrød i hovedet og råber en hel masse uforståelige ting meget hurtigt: Hva skal det betyde. Du kan bare skrubbe ud. Du har selv valgt tysk. Det er helt frivilligt fag. Og en hel masse mere.

Imens sidder Per og kigger ud af vinduet.

– Der flyver en and, siger han så og peger.

Tysklæreren bliver endnu mere rød i hovedet, ser helt forkert ud lissom i krampe.

Per siger så: – Nej, det var vist godt nok en stork.

Tysklæreren sætter sig bare. Resten af timen er han rolig. Per gør sin opgave færdig.

(Skrevet efter diktat fra 15-årig dreng, der fortalte om en begivenhed der fandt sted i hans klasse en ganske almindelig tirsdag. Per, som i virkeligheden hedder noget andet, er lidt af en myte mellem børnene på den skole. De siger, det er rigtigt hver gang, de har en ny historie om ham. Det lyder utroligt, men måske.)

Drilleremser

Det man siger er man selv

For det står i aktuel.

Og du ligner en flødekaramel.

Dyt båt

kinesersnot

Har det ikke særlig godt.

Dem der hviker lyver

Bukserne de flyver.

Det må de gerne

for det er moderne.

Gåder

Hvorfor varer ærlighed længst
Den blir brugt mindst.

Hvordan fanger man en gråspurv?
Man springer ud fra fjerde sal og siger som
en brødkrumme.

Hva er tålmodighed?
Det er når man kilder en lysmast til de gri-
ner inde på elværket.

Der var et fly, der faldt ned mellem Dan-
mark og Tyskland. Hvem skal begrave de
overlevende? Danmark eller Tyskland?
Ingen skal begrave de overlevende.

Hva kommer der ud af, hvis en hund og en
bussemand parrer sig?
En snothvalp.

Hvad er forskellen på en færge og en bok-
sehandske?
Færgeren tuder i havnen, men boksehand-
sken havner i tuden.

Hvad er det for noget tøj man ikke kan va-
ske?
Syltetøj.

Hvor længe sover en hest?
Til den vågner.

Hvad drikker Møller?
Øller.

Hvad gør en høne når den fryser?
Går ind under den varme hane.

Hvorfor er en brandbil rød?
Det er, fordi den har to sæder forude og fire
sæder bagude og to plus fire giver seks og
seks plus seks er tolv. Når den er tolv i Dan-

mark, er den elleve i England. Englands
dronning hedder Elizabeth. Det hed skibet
også. Skibet stødte på en mine og sank ned
til fiskene. Fiskene har finner. Finnerne slås
mod russerne. Russerne er røde. Derfor er
en brandbil rød.
(Skal siges lynhurtigt som en remse.)

Alexander og Esmeralda ligger døde på
gulvet. Og der ligger vand og glasskår og
vinduet står åbent. Hvem er morderen?
Katten. De er to guldfisk.

Hvad er det, der har fire ben, en hale, et par
ører og et par øjne og siger »vov«?
– Er det en hund? (kommer svaret)
– Øv, du kendte den.

Hvad er forskellen på en ulykke og en ka-
tastrofe?
Hvis et skib med københavnere sejler ud og
synker, så er det en ulykke. Hvis københav-
nerne kan svømme er det en katastrofe.

**Løst og fast
Svar på tiltale**

Ja, ja gør du nar du bare, men sende en lille
dreng op i Rundetårn med en flaske varm
wienerbrød. Det bliver du aldrig.

Hvad er meningen!
– Har du skidt på ledningen.

Hvad skal jeg gøre?
– Skide i bukserne og la det tørre!

Do ka skie på en stok å pes på en sten. Det
er det sam' som a voldta' et pindsvin i en
tjørnhæk.
(Det er noget pigerne i Vestjylland får dren-
gene til at sige til lærerne, hvis der er noget
at blive sur over.)

Er du med?

– Nej, jeg faldt af i svinget.

Hvad skal vi vædde?

– En lort på en slæde.

Tis på et bræt.

For jeg har nemlig ret.

Va eer du?

Tarl.

Ik va du eer.

Men va eer du.

Nå, ubøj.

Ene mene ming mang

Kling klang

Ose bose bakke dej

Eje veje væk.

Kærestebrev

Min skatte – knuse dreng!

Jeg elsker dig, næst efter edderkoppen.

Når jeg ser i dine grønne-grå-grumsede

øjne, kommer jeg uvilkårlig til at tænke

på en flodhest. Når du smiler og viser dine

resterende hestetænder, så føler jeg døden

nær. Oh, darling, du ligner en klat maling.

Din gang minder om en frø. Dit hår ligner

en urskov. Du er simpelt hen ...modståelig.

Kys mig, jeg skal brække mig alligevel.

Fælde

Sig kniv og gaffel til alt, hvad jeg siger:

Du gik hen ad vejen

kniv og gaffel

Der mødte du en hund

kniv og gaffel

Den laved' en lort

kniv og gaffel

Hvad spiste du den med?

kniv og gaffel.

Tungebrækkere

Stativ kasket stakit.

Præstens ged bag alteret.

Korte kæppe knækker næppe.

Ringeren i Ringsted ringer ringere end rin-

geren i Ringe.